

Šiuolaikiniai biologijos tyrimai, skirti zoologijos mokslui

Lietuvos mokslų akademijos, Gamtos tyrimo centro bei Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejaus surengtoje konferencijoje perskaityti penki moksliniai pranešimai, labiausiai susiję su akademiko puoselėtomis biologijos mokslo šakomis – teriologija, ornitologija, entomologija, moksliniais tyrimais, atliekamais žymiausiame Lietuvoje Kauno zoologijos muziejuje. Akad. Tadas Ivanauskas puikiai suprato muziejaus tikslus ir funkcijas rašydamas, kad muziejus negali būti atskirtas nuo mokslo, jo egzistavimui būtina kūrybinė mokslinė veikla, nes (citata iš akademiko raštų) *...muziejus, kur nedaromos jokios mokslinės studijos, yra kapinynas...* Todėl į konferencijos programą įtrauktas ir Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejaus mokslininkų pranešimas, kurį perskaitė muziejaus direktorius Ramūnas Grigonis.

Gamtos tyrimų centro Žinduolių ekologijos laboratorijos vadovo, habil. dr. Lino Balčiausko pranešime „Žinduolių ekologijos tyrimai Lietuvoje: optimistinė perspektyva“ pristatyti pirmieji pasaulyje atlikti smulkiųjų žinduolių ekologijos didžiųjų kormoranų kolonijoje tyrimai, smulkiųjų žinduolių geografinių gradientų Europoje, jų bendrųjų formavimosi dėsnų ir patogenų paieškos rezultatai, gyvūnų ir autotransporto susidūrimų *hot-spot* analizė, Lietuvos žinduolių faunos pokyčiai, stambiųjų plėšrūnų gausos pokytis Europos kontekste ir miegapelių ilgamečių tyrimų rezultatai. Šie darbai publikuoti jau ne viename Science žurnalo habil. dr. Lino Balčiausko moksliniame straipsnyje.

Šiuolaikinės mobiliosios technologijos palengvina ir pajvairina gyvenimą ne tik kiekvienam iš mūsų, bet ir pasitarnauja ornitologijai. Lietuvoje paukščių telemetriniai tyrimai vykdomi jau 6 metus. Apie tai kalbėjo Gamtos tyrimų centro Paukščių ekologijos laboratorijos vadovas dr. Mindaugas Dagys pranešime „Šiuolaikinė ornitologija Lietuvoje: telemetriniai paukščių tyrimų metodai ir jų taikymas migracijų ir buveinių pasirinkimo tyrimams“. Inovacinis tyrimams naudojamų telemetrinių paukščių sekimo siųstuvų, perduodančių informaciją mobiliųjų telefonų (GSM) tinklu, metodas įgalina rinkti informaciją apie paukščius kelių minučių ar net sekundžių intervalu kelerius metus iš eilės. Šiuolaikiniai siųstuvai leidžia ne tik nustatyti paukščių buvimo vietą metrų tikslumu, bet ir daugelį kitų parametrų – skridimo aukštį, greitį, kryptį, kūno padėtį, elgseną, energijos suvartojimą ir t.t. Telemetriniai tyrimai naudojami ne vien paukščių buveinių pasirinkimui bei migracijoms tirti, bet pasitarnauja atsakant ir į gerokai sudėtingesnius klausimus – nustatyti paukščių pernešamų ligų plitimo kelius, įvertinti orų poveikį migracijoms ir paukščių elgsenai, identifikuoti potencialioms grėsmėms paukščių migracijų keliuose ir žiemavietėse, nustatyti genotipų įtaką migracijoms ir

buveinių pasirinkimui ir pan. Lietuvoje vykdomų paukščių telemetrinių tyrimų metu sužymėta virš dešimties paukščių rūšių, virš 70 individų. Tyrimams naudojami pažangiausi šiuolaikiniai siųstuvai.

Gamtos tyrimų centro Paukščių ekologijos laboratorijos ir Lundo universiteto doktorantas Gintaras Malmiga savo pranešime „Mažųjų migrantų keliones padeda atskleisti geolokatoriai“ pristatė inovacines paukščių tolimųjų migracijų tyrimo technologijas. Tolimas ir sudėtingas mažųjų paukščių keliones tyrėjams padeda pažinti vos 0,6-1 gramą sveriantys geolokatoriai. Kur migruoja, kaip ilgai ir kaip aukštai skrenda mažieji migrantai galime sužinoti dėka šių įrenginių. Inovatyvūs tyrimai ir naujausi tyrimų rezultatai jau pristatyti mokslo bendruomenei pirmaisiais Gintaro Malmigos publikuotais straipsniais tarptautiniuose Q1 žurnaluose.

Gamtos tyrimų centro Entomologijos laboratorijos vadovas, vyriausiasis mokslo darbuotojas ir Vilniaus universiteto profesorius, habil. dr. Sigitas Podėnas perskaitė pranešimą „Tipulomorpha (Diptera) vabzdžių tyrimai Rytų Azijoje“, kuriame papasakojo apie darbus, daugelį metų vykdytus Kinijoje, Pietų Korėjoje, Taivane, Mongolijoje, Japonijoje bei Lietuvoje. Prof. Sigitas Podėnas yra gerai žinomas pasaulyje pasaulinio garso mokslininkas, valdantis pasaulines įvairių vabzdžių grupių kolekcijas, dirbantis žymiausiuose pasaulio universitetuose bei muziejuose su žymiausiais pasaulio entomologais, zoologais, ekologais bei tarptautinėmis komandomis ekspedicijose, mokantis įvairių pasaulio šalių entomologus, padedantis jiems įkurti mokslines laboratorijas, vadovaujantis ištiesi plejadai doktorantų, atliekantis įvairių vabzdžių grupių revizijas, rengiantis vabzdžių apibūdintojus, pildantis tarptautines duomenų bases. Atlikti darbai ne tik suteikia naujų žinių apie biologinę įvairovę, bet ir jos kaitą, keičiantis globaliam klimatui ir žmogui vis labiau veikiant mūsų planetą, jos ekosistemas bei gyvūnijos naudojamas buveines.

Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejaus direktorius Ramūnas Grigonis su kolegomis savo pranešime „Šiuolaikinė muzeologija Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejuje: kolekcijos, tyrimai, pasiekimai, perspektyvos“ pristatė muziejuje nuolat kaupiamas ir saugomas kolekcijas bei jų panaudojimą fundamentiniams ir taikomiesiems moksliniams tyrimams. Kauno Tado Ivanausko zoologijos muziejuje saugoma virš 290 tūkst. zoofaktų. Kolekcijos analizės pagrindu ruošiami bakalaurniai, magistriniai darbai, medžiaga naudojama disertaciniuose darbuose. Muziejaus darbuotojai be eksponatų kaupimo ir pirminio jų aprašymo vykdo arba dalyvauja daugybėje gamtosauginių mokslinių projektų. Šiuo metu įgyvendinama 14 projektų. Muziejininkai kartu su bendraautoriais yra paskelbę daugiau kaip 270 naujų Lietuvai vabzdžių rūšių, aprašė nauja mokslui vabalų rūšį – *Airapus lithuanicus*. Muziejuje įkurtas laukinių gyvūnų audinių bankas, šiuo metu jame saugoma 1250 žinduolių ir paukščių audinių mėginių. Zoologijos muziejuje veikia Lietuvos paukščių

žiedavimo centras, renkantis ir sistematizuojantis informaciją apie Lietuvoje žieduojamus ir aptiktus žieduotus paukščius. Nuo 1929 m. iki 2017 m. pabaigos, t. y. per 89 sistemingas paukščių žiedavimo Lietuvoje metus iš viso sužieduota daugiau nei 4 mln. paukščių, priklausančių 274 rūšims. Ventės rago ornitologinėje stotyje pagauta ir apžieduota 15 naujų Lietuvai paukščių rūšių.

Konferencijos pranešėjai susilaukė daugybės klausimų, vyko įdomios diskusijos. Konferencijos pabaigoje pasisakė akad. Mečislovas Žalakevičius ir Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas akad. Zenonas Dabkevičius pažymėjo aukštą visuomenei konferencijos pranešimuose pristatytų, vykdomų su žymiausiais pasaulio mokslininkais ir jų įstaigomis, zoologijos mokslinių tyrimų Lietuvoje tarptautinį lygį. Šie šiuolaikiniai moksliniai tyrimai geriausiu būdu atstovauja Lietuvos mokslą. Abu kalbėjusieji pažymėjo, kad akademikas Tadas Ivanauskas didžiuotųsi šių laikų šalies zoologų mokslininkų atliekamais darbais.

Akademikas Mečislovas Žalakevičius

2018 m. lapkričio 28 d.